

ARBEIDSLIVET I 2035

I over 30 år har SSB sammenfattet statistikk som forteller oss hvilken kompetanse samfunnet mest sannsynlig vil trenge om 20 år. > s. 6

SCENARIER OM FREMTIDENS ARBEIDSMARKED

Hvordan vil samfunnet se ut når svært mange arbeidsoppgaver erstattes av ny teknologi og roboter? > s. 18

MASTERVINNERE OG MASTERTAPERE?

NIFUs ferske kandidatundersøkelse viser at den økte arbeidsledigheten rammer nyutdannede ulikt. > s. 22

SAMFUNNSVITEREN

Nummer 4

Tidsskrift for **Samfunnsviterne**

2016

TEMA | DET NYE ARBEIDSLIVET | 4/4

Kompetanse i et arbeidsmarked i endring

Avansert teknologi er i ferd med å revolusjonere arbeidslivet. I denne utgaven av Samfunnsviteren spør vi: Hvilke arbeidsoppgaver vil forsvinne og hvilke vil bestå, og hvilken kompetansen trengs for å løse oppgavene?

GUNN KVALSVIK
Redaktør

KOMPETANSE I FREMTIDAS ARBEIDSLIV

Med nyvinningar og innovasjon vil svært mange arbeidsoppgåver forsvinne i åra som kjem. Historisk er dette ikkje nytt; menneske har til ei kvar tid streva for å gjere oppgåver meir effektive og på det viset også få eit forsprang til konkurrentane. Einskilde hevdar dette ligg så djupt i vår natur at det er evna til å tenke langsiktig og til å effektivt bruke reiskapar som skil oss frå dyra. Spørsmålet mange stiller seg, er om den digitale teknologiske tidsepoken skil seg frå tidlegare endringar, fordi datamaskinene etterkvart har

vorte så effektive at dei erstattar menneskeleg intellegens. Vil maskinar og robotar rett og slett gjere dei fleste jobbane i framtida?

Det nye arbeidslivet som krystalliserer seg, er spanande, men også utrygt fordi det inneheld mange usikre variablar. Problemstillinga fordrar fleire spørsmål og gjev få svar. For eksempel: Kva kjem nye arbeidsoppgåver som vil oppstå, til å bestå av? Og om vi ikkje treng så mange hender, kva skal så overskotsarbeidarane sysle med? Er borgarløn ei løysning? Dersom arbeidsoppgåvene vert endå meir effektive, korleis kan politikken utformast for å få til ein god fordelingspolitikk om det er det vi ynskjer oss? Og sist, men ikkje minst: Korleis skal utdanningsinstitusjonane våre gjere kunnskapen sin relevant?

Samfunnsviteren har hatt mange interessante samtalar for å sy saman dette temanummeret. Klaus Morgens fra Institutt for fremtidsforskning i København skisserer fire scenarier for

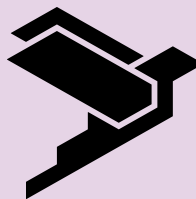
arbeidslivet framover. Ei anna som deler sitt syn, er Nanna Kildal, forskar ved Rokkansenteret i Bergen, som meiner borgarløn aldri har vore meir aktuelt. SSB-forskar Nils Marin Støren er derimot sikker på at eksisterande arbeidsplassar vil verte erstatta av nye. Den siste Kandidatundersøkelsen frå NIFU syner at karakterar er viktigare enn tidlegare for å få ein relevant jobb, noko som fortel at konkurransen tilspissar seg. Ved NTNU meiner dekan Marit Reitan at samfunnet framover treng akademisk utdanning meir enn nokon gong.

Framtida og teknologien har, ironisk nok, også nådd magasinet du held i handa. Det er det siste som kjem i papirform. Det tyder at Samfunnsviteren skal flyttast over til ei digital plattform. Målet er å bruke mindre på trykking og porto, men også å bruke fleksibiliteten og moglegheitene som ligg i den digitale verda. Dermed takkar eg for meg som papirredaktør, men møter dykk straks igjen i den digitale verda. Eg gler meg!

Samfunnsviteren er tidsskrift for Samfunnsviterne.

Redaktør: **Gunn Kvalsvik**
Redaksjonsråd: **Margot Vågdal, Adelheid Mortensen Huuse, Anna Solvoll Rognmo, Per Jarl Elle, Hasan Tufan, Gunn Kvalsvik og Torun Høgvold Enstad**
Grafisk utforming: **Gunn Kvalsvik**
Opplag: **12 200**
Ansvarlig utgiver: **Samfunnsviterne**
Trykk: **07-gruppen**
Forsideillustrasjon: **Dinamo**

Henvendelser til Samfunnsviteren rettes til sekretariatet,
tlf 22 03 19 00/post@samfunnsviterne.no

SAMFUNNSVITERNE

06

INNHold

TEMA:

KOMPETANSE I ET ARBEIDSMARKED I ENDRING

-
- 06 Arbeidslivet i 2035
- 09 Er fremtiden «Made in Norway»?
- 10 Borgerlønn – aktuelt eller utopi?
- 14 I bunnen må det ligge akademisk kunnskap
- 18 Scenarier om fremtidens arbeidsmarked
- 22 Mastervinnere og mastertapere?
- 24 Tre blikk på fremtiden fra studentmedlemmer

ANNET

-
- 26 Landsmøtet 2016
- 27 Samfunnsviteren går digitalt

HALLO SAMFUNNSVITER

Tone Thingbø jobber med cybersecurity-rådgivingstjenester. Hun mener at vårt tillitsbaserte samfunn gjør oss sårbare for den digitale kriminaliteten. I fjor opplevde 150 000 nordmenn at noen stjal deres identitet for å begå straffbare handlinger.

tone thingbø
Executive Director i EY (tidl. Ernst & Young) og ansvarlig for cybersecurity-rådgivingstjenester i Norden. Thingbø har et hovedfag i russiske kulturstudier.

Hva er cybersecurity?

- Kort fortalt så handler cybersecurity om å beskytte informasjon og viktige funksjoner, slik at opplysninger ikke kommer på avveie, at opplysninger / funksjoner ikke blir manipulert eller sabotert, eller at de ikke er tilgjengelige ved behov. Cyberdomenet har en noe militær klang, da man ser for seg forsvaret av det digitale rom, av "Cyberspace".

- Mangelfull cybersecurity ser vi vokser seg til et større og større samfunnsproblem. Internett er såkalt "dual-use"; både de med gode og de med onde hensikter er tilstede. Kriminelle grupperinger, hackergrupper og industrispioner kan utnytte svakheter og sårbarheter til egen fordel og vinning. Det digitale trusselbildet er skremmende og komplekst; profesjonelle virksomheter må i dag håndtere en svært dynamisk risiko. Vanlig «analog» kriminalitet kan man si har gått under jorden og blitt digital.

Digitalisering og teknologi blir viktigere i fremtidens arbeidsliv.

Ser dere også en større etter-spørsel etter EYs tjenester?

- Ja, EY er engasjert i mange større transformasjoner som innebærer digitalisering av tjenester, og oppdragsmengden er økende. Innenfor enkelte næringer ser vi at man har ventet lenge med å fornye seg og dermed sliter med mye gammel arv i IT-miljøet. Det er behov for våre rådgivingstjenester da vi er teknologiavhengige og nøytrale sparringpartnere. Vi har i tillegg et stort nettverk i andre land slik at vi er tett på lignende problemstillinger og kan formidle ledende praksis. Vi lever av kunnskapen som vi har i hodene våre og vår evne til å dele denne både med hverandre og med kundene.

Er vi naive når det gjelder dataovervåking?

- Ja, det vil jeg si vi er. Ved å lese om Snowdens beretninger får man innsikt i muligheter et land har for overvåking. Det er bare graden av demokratisk kontroll over overvåkerne samt landets normer og verdigrunnlag som definerer slike grenser. Men dataovervåking kan bety forskjellige ting. Ved å ta i bruk smarttelefoner og være på sosiale medier så gir vi andre mulighet for innsyn i vårt privatliv.

ID-tyveri er skremmende og det muliggjøres ved at mine digitale personopplysninger ikke er godt nok sikret. Vi er heller ikke spesielt krevende kunder; vi konfronterer sjelden virksomheter, leger, kommunen etc. med hvordan de behandler og beskytter våre data. Her kan vi gjerne stille tydeligere krav!

Hvis jeg sammenligner Norge med Russland, som jeg kjenner godt til gjennom studier, har vi en enorm

tillit mellom innbyggere og myndigheter. Jeg tror denne tilliten preger oss på en slik måte at vi sjelden tenker tanken på at enkelte ikke har gode intensjoner - dessverre.

Hvor langt vil teknologien ta oss?

- Vi er ved begynnelsen av en smartrevolusjon som fundamentalt kan endre måten verden virker på. Delingsøkonomi, blockchain-teknologi, roboter, kunstig intelligens og Tingenes Internett utfordrer tradisjonelle virksomheter og måten vi driver virksomhetene og samfunnet vårt på. Det antas eksempelvis at man i 2020 har over 50 milliarder "dingser" koblet opp mot Internett.

For meg som "profesjonell paranoid" er dette også skremmende med tanke på at dingsene i utgangspunktet ikke kommer med noe sikkerhet i seg.

Hvilken kompetanse tror du vil dominere i fremtiden

- Fremtiden vil være preget av større kompleksitet, mangfold og kamp om ressurser. Hvordan fremtiden vil påvirke oss som lever nå og våre barn, vet vi ikke. Men vi trenger verktøy for å forstå og lære om det som vil påvirke oss, både som enkeltmennesker og samfunn.

Vi vil trenge kompetanse i å lære, i å kommunisere og i å skape. Teknologisk kompetanse vil være avgjørende da det er en viktig driver. Jeg vil også slå et slag for viktigheten av risikokompetanse. Vår trygghetsfølelse avhenger av det, og vi må evne å bevare et levedyktig demokrati. Balansen mellom personvern og sikkerhet kan være motstridende hensyn.

MERETE HAR ORDET

Når du leser dette bladet, har foreningen vært gjennom en hektisk høst med mange store begivenheter. Blant annet er det gjennomført lokale forhandlinger i stat og kommune, i staten med utgangspunkt i en helt ny tariffavtale for Akademikernes medlemmer. Takk til alle våre tillitsvalgte som har gjort en stor og viktig jobb i forhandlingene på vegne av medlemmene. Akademikerne har vært i streik i helseforetakene, og også noen av våre medlemmer har streiket på vegne av fellesskapet. På vegne av Samfunnsviterne vil jeg takke dere som var med og stod i spissen for Akademikernes krav om kollektivt vern. Vi vet at dette har vært krevende. Jeg vil også takke alle som har støttet opp om streiken på annet vis.

Foreningen har også nylig avholdt sitt landsmøte, som sammenkalles hvert tredje år. I begynnelsen av november samlet hovedstyret og et syttitalls delegater seg på Lillestrøm for å oppsummere arbeidet i foreningen de siste tre årene, diskutere viktige saker for foreningen og sette kursen for den neste treårsperioden.

Landsmøtet valgte nytt hovedstyre for perioden 2017-2019, og jeg ønsker med dette å takke for den tilliten foreningen har vist meg ved å velge meg som leder. Med meg i hovedstyret får jeg Tryggve Lie Kielland som nestleder, samt et kompetansetungt styre med bred erfaring fra foreningen på ulike nivåer. Jeg gleder meg til å ta fatt på oppgaven med å fortsette og utvikle Samfunnsviterne som en attraktiv fagforening for samfunnsvitere og humanister. Å videreføre arbeidet med strategisk plan, samt evaluere og bygge organisasjonen slik at den

er skodd for oppgavene vi står overfor i et arbeidsliv i stor endring, er blant mine viktigste oppgaver som leder.

I forkant av landsmøtet arrangerte vi Samfunnsviterkonferansen 2016. Her satte vi søkelys på hva slags kunnskap vi må tilegne oss i framtidens arbeidsliv og hvordan vi i større grad må bruke kompetanse på tvers for å fremme innovasjon og verdiskaping. Konferansens undertittel var «Det innovative samarbeidssamfunnet». Det er et begrep som brukes i forskningen om tiden etter «kunnskapssamfunnet» som vi lever i nå. Forskjellen på de to epokene dreier seg i stor grad om samfunnets evne til å ta i bruk kompetanse og samarbeide på nye måter. I det innovative samarbeidssamfunnet har vi lært å bruke arbeidsstyrkens kompetanse til å fremme innovasjon. De fleste nyvinninger i fremtiden vil nemlig finne sted på grensen mellom fag, organisasjoner og sektorer. Men hvordan bidrar vi til et innovativt samarbeidssamfunn og hvilke forutsetninger gjør det mulig? Hvordan skal man få til «samarbeid på tvers» i praksis? Fire spennende innledere fra tre ulike land, USA, Sverige og Norge, fra fire ulike fagfelt, ga oss mange innspill som svar på disse spørsmålene. Tusen takk til Samfunnsviternes fagutvalg, som arrangerte denne konferansen.

Som dere sikkert har lagt merke til, har de fire temaene på Samfunnsviteren i 2016 hatt den samme tematiske overbygningen; Det nye arbeidslivet. I denne utgaven av bladet tar vi for oss ny kompetanse i et arbeidsmarked i endring. Som arbeidstakere må vi møte de nye kravene ved å tilegne oss ny kunns-

MERETE NILSSON
Leder, Samfunnsviterne

skap, bygge videre på den kompetansen og erfaringen vi har tilegnet oss gjennom studier og deltakelse i arbeidslivet. Her ligger det mange utfordringer, men også store muligheter. Kunnskap er vår viktigste ressurs.

Bladet du nå holder i hånden, markerer et lite skifte i foreningen. Hovedstyret har vedtatt at Samfunnsviteren fra og med 2017 kun skal utgis digitalt. Dette bladet er derfor den siste papirutgaven av Samfunnsviteren. Samfunnsviteren vil bestå, men et stykke ut i neste år vil du finne Samfunnsviteren nr. 1-2017 på foreningens nettsider. Vi skal selvsagt gi deg beskjed når du kan gå inn og lese. Foreningens medlemsblad skal fortsatt være et felles referansepunkt for foreningen og en viktig formidler av faglig og arbeidslivsrelatert stoff til beste for medlemmene.

Til slutt vil jeg takke for følget i 2017 og ønske alle våre medlemmer en riktig god jul!

Merete Nilsson
Leder

Det klareste mønsteret tallene til SSB viser, er at det lønner seg å ta utdanning og at fremtidens arbeidsmarked blir kunnskapskrevende. (Illustrasjonstegning)

HVILKEN KOMPETANSE TRENGER MAN I FREMTIDEN?

ARBEIDSLIVET I 2035

Siden 1994 har SSB sammenfattet statistikk og laget en framskrivning som forteller oss hvilken kompetanse samfunnet mest sannsynlig vil trenge om 20 år. I november kom rapporten som forteller om status anno 2035. Den viser at samfunnet vårt kommer til å etterspørre høyere utdanning, men også videregående utdanning med fagbrev.

Tekst: Gunn Kvalsvik

SSB produserer som kjent analyser og en rekke statistikker. Fokus er oftest å si noe om situasjonen her og nå, men innimellom brukes dataene til å gjøre framskrivinger, for eksempel av hvilken kompetanse arbeidslivet ser ut til å trenge 20 år frem i tid. En sentral person i denne framskrivningen er forskningssjef ved SSB, Nils Martin Stølen.

- Konkret sammensetter vi store datamengder og forskningsbaserte sammenhenger. Basert på de mønstrene vi ser, gir vi en analyse

over hvilken kompetanse samfunnet vårt trenger fremover. Oppdragsgiver er Kunnskapsdepartementet, og målet er å få en ryddig og bedre oversikt over kompetansebehovet, forklarer han.

Rapporten er, ifølge Stølen, også tiltenkt ungdom som skal ta karrierevalg. Den er blant annet et nyttig verktøy for de som gir karriereråd til ungdom, og den gir utdanningsmyndighetene en pekepinn på hvordan de bør fokusere utdanningstilbudene framover.

Ikke utopi

Nils Martin Stølen har en Ph.D. i samfunnsøkonomi, og han har jobbet med arbeidslivsstatistikk i nærmere 35 år. Framskrivningen av arbeidslivet har SSB gjort siden 1994, og Stølen har vært med fra begynnelsen.

- Å velge å se hele 20 år frem i tid er en bestilling som gjør at vi må konsentrere oss om de store linjene på bekostning av detaljerte yrkes- og utdanningsgrupper. Grunnen er at det selvsagt blir stor usikkerhet om utviklingen for

detaljerte grupper når vi går langt frem i tid, sier han.

Stølen mener at det særlig er to variabler som er sentrale når SSB gjør framskrivinger om fremtidens kompetansebehov. Det ene er demografiske forutsetninger, som for eksempel forandringer i utdanning eller befolkningssammensetning, og det andre er forandringer i næringsstruktur og sysselsettingens sammensetning innen hver næring. Altså er forventede endringer av viktige faktorer av betydning for tilbud og etterspørsel.

Han forklarer at de siste årenes utvikling i oljevirkksomheten er et godt eksempel på hvordan én komponent påvirker framskrivningen og dermed hvilken kompetanse som vil etterspørres fremover.

- Hvorfor går framskrivinger hele 20 år fremover?

- Målet er å kunne se så langt frem i tid at det faktisk går an å justere kursen. Det gjelder både de som skal utdanne seg, men også for myndighetene som kan bruke materialet i framskrivningen som kompass. På grunn av det lange tidsperspektivet, blir resultatet noe usikkert og grovt, sier han og legger til at svenskene har valgt å legge hovedvekten på utviklingen et par år fremover. Disse betraktningene er selvsagt mer detaljerte.

Vinnere og tapere

Det klareste mønsteret tallene til SSB viser, er at det lønner seg å ta utdanning og at fremtidens arbeidsmarked krever kunnskap. Med utdanning menes høyere utdanning, men også videregående utdanning med fagbrev.

- Vi ser at det etterspørres mer utdanning på alle områder, det kommer vi ikke unna. De manuelle jobbene blir i større og større grad erstattet av maskiner, understreker Stølen.

- Jeg trodde yrkesfagene mistet terreng på grunn av arbeidsinnvandringen fra øst?

- En hovedgrunn til at særlig øst-europeere kommer til Norge, er de høye inntektene her i landet.

Dette kommer til å jevne seg ut på grunn av blant annet demografiske endringer i deres hjemland, altså at snittalderen går opp, noe som reduserer arbeidsstyrken og som igjen presser lønnsnivået opp, forklarer den erfarne tallsjefen pedagogisk.

- Er det noen av de høyere utdanningsløpene som taper sammenlignet med de andre?

- Noen utdanningsløp har økt svært mye i volum de siste årene, og våre analyser viser at dersom de fortsetter å øke i samme takt som de siste årene, så vil vi komme opp i en situasjon, hvor det utdannes for mange. Altså at det vil bli rift om jobbene utdanningen i utgangspunktet er ment til å dekke, sier forskningslederen.

Stølen mener fagene dette særlig gjelder er innenfor økonomi, administrasjon, samfunn og humaniora. Han poengterer at dette ikke handler om at det ikke er bruk for disse fagene i fremtiden, men at det blir for mange med denne typen kompetanse og at dette igjen kan føre til at det kan bli rift om de jobbene utdanningene vanligvis fører til. Det største problemet med overproduksjon i et utdanningsløp er at det fører til underproduksjon i andre.

- Her er det imidlertid en sentral variabel vi ikke helt kan predikere, og det er hvorvidt kompetansen også kan overføres til andre og nye yrker. Særlig er utdanningsløp som gir mer generell kompetanse mer fleksible, sier han.

Et teknologisk og digitalt spøkelse

En variabel av stor betydning for framskrivningene av hvilken kompetanse vi trenger i fremtiden, er den pågående utviklingen av teknologi.

- Teknologisk og digital utvikling har påvirket utdanningsframskrivningene siden vi startet i 1994. Den viktigste effekten er at maskiner har bidratt til å rasjonalisere bort ufaglært arbeidskraft på mange områder. For de fleste næringer har vi vært i stand til å forutse dette, men vi klarte for eksempel ikke å forutse utviklingen innenfor

NILS MARTIN STØLEN

Stølen er Ph.D. i sosialøkonomi og forskningsleder ved Gruppe for offentlig økonomi. Forskningsmessig arbeider han med analyser av hvilken betydning demografisk utvikling og utforming av det norske pensjonssystemet har for offentlig økonomi. En god del av disse analysene utføres ved bruk av modellen MOSART som er basert på individdata. Stølen arbeider også med analyser av tilbud og etterspørsel for ulike typer arbeidskraft.

Foruten flere år som leder for analyser av offentlig økonomi ved Statistisk sentralbyrå, har han tidligere erfaring fra analyser av makroøkonomisk utvikling, arbeidsmarked, lønnsdannelse, skatt og regional økonomi.

(Foto: SSB)

bank- og finansnæringen. Det kan også være krevende å håndtere når digitaliseringen tar ett skritt videre og dermed kan gjøre seg gjeldende i stadig mer avanserte arbeidsoppgaver. Hva dette konkret vil føre til for detaljerte yrkesgrupper, vet ingen – men alt tyder på at det vil ha en viktig påvirkning på arbeidslivet, forklarer forskningssjefen fra SSB.

- Enkelte hevder at effektiviseringen teknologiutviklingen nå er på vei inn i, vil føre til at svært mange arbeidsplasser forsvinner. Et tall som blir nevnt er 30 prosent av dagens jobber. Er dette et scenario du støtter?

- Her må vi la fornuften styre og se bakover i tid. Vi har hatt en sterk teknologisk utvikling helt siden begynnelsen av det forrige århundret, og mange av nyvinningene har ført til at eksisterende jobber har forsvunnet. Arbeidskraft er i større grad flyttet over til tjenesteteytende næringer, og det har vært en betydelig vekst i den samlede sysselsettingen. I tillegg har stadig flere kvinner inntatt yrkeslivet, og likevel har vi klart å holde arbeidsledigheten nede. Mønster i historien viser at stadig nye jobber dukker opp, sier han.

- Du tror altså ikke, som enkelte andre, at borgerlønn kommer som et resultat av manglende arbeidsplasser?

- Nei, det gjør jeg overhode ikke. Vi kan fortsatt regne med store omstillingsbehov. På sikt tror jeg likevel at vi vil lande på en ny form der de fleste som ønsker jobb blir sysselsatt, men etterspørselen vil vris i en mer kunnskapsintensiv retning, sier Stølen.

Helsearbeidere, håndverkere og ingeniører

Det er tre "safe" yrkesområder som ifølge SSBs framskrivninger peker seg ut som særlig aktuelle med hensyn til hva samfunnet trenger i 2035. Områdene er helse, håndverk og ingeniørfag.

- I løpet av det siste tiåret har vi i økende grad dekket behovet for arbeidskraft innenfor alle disse områdene gjennom innvandring. For eksempel er 20 prosent av legestillingene i landet vårt besatt av ikke-nordmenn. Uten disse hadde vi altså hatt et problem. Nå har flere av ingeniørene vendt tilbake til hjemlandet på grunn av nedgangen i oljevirkksomheten, mens etterspørselen etter håndverkere og personer med helseutdanning fortsatt vil være i klar vekst. Innenfor helse og omsorg vil veksten fremover ha sammenheng med at vi blir stadig eldre, noe som igjen medfører mer sykdom og behov for medisinsk kompetanse, sier Stølen. Hvis en del av innvandrerne med utdanning innen håndverk eller helse og omsorg velger å flytte hjem igjen, vil vi stå overfor store problemer.

- Hvorfor ingeniører?

- Med unntak av oljerelaterte næringer forventes etterspørselen etter ingeniører og personer med teknisk kompetanse å vokse på alle områder. Noen må kunne programmere, skru og jobbe med alle de teknologiske og digitale nyvinningene. De kommer ikke av seg selv, sier Stølen.

- Betyr det at jeg bør fraråde min datter å bli sosialantropolog, slik hun drømmer om?

- Nei, ikke stopp henne. Absolutt ikke. Bare gjør henne klar over at dersom det fortsatt utdannes like mange innen dette feltet som de siste årene, vil det bli rift om jobbene. Våre analyser viser en betydelig økning i etterspørselen etter arbeidskraft med samfunnsviterkompetanse. Men når tilbudet forventes å doble seg i forhold til dagens nivå i løpet av 20 år, blir det utdannet altfor mange, avslutter forskningssjef Stølen.

SSB-forsker Nils Martin Stølen mener at historien viser oss at eksisterende jobber vil bli erstattet av nye. (Illustrasjonstegning)

ER FREMTIDEN «MADE IN NORWAY»?

Økt levestandard i Kina gjør det dyrere å produsere der. Kanskje vil det bane vei for ny produksjonsvirksomhet i Norge, med roboter og 3D-printere.

Tekst: Elin Nyberg, Universitetet i Stavanger

Som lavkostland var Kina og andre asiatiske land svært attraktive å produsere i.

- Det var fordi de var lavkostland og billige å investere i. Dermed ble de vekstøkonomier, sier første-amanuensis Thomas Laudal ved Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger.

Sammenhengen er enkel, ifølge forskeren: Jo høyere levestandard, desto lavere andel vareproduksjon. Norge har for eksempel høy levestandard og lav vareproduksjon.

Vi snakker om vareproduksjon og ikke råvarer som aluminium og olje.

Konkurransen brøt løs

Kina har vært en sentral aktør på varemarkedet i mer enn 30 år. I Norge var det lenge importforbud på en rekke kinesiske varer av hensyn til valutareguleringen og etterkrigsøkonomien. Men da importforbudene ble opphevet, brøt konkurransen løs, og svært mange innenlandske produsenter kastet inn håndkleet.

Situasjonen ble enda verre for vestlige produsenter da Kina i 1978 vedtok å modernisere den gamle sentralstyrte planøkonomien. Dermed ble landet enda mer interessant å investere og produsere i.

Kompetansen er borte

Resultatet av den asiatiske dominansen er at Europa nå står nesten uten produksjonskompetanse - og kapasitet.

- Spørsmålet er: Hvordan skal vi skaffe oss varer i framtiden? spør Thomas Laudal.

Allerede i dag ser vi at mer og mer av produksjonen flyttes fra Kina til

Vietnam, Laos og andre billigere land.

- Men hva hvis vi går tomme for lavkostland? undrer forskeren.

To scenarier

Laudal mener vi står foran to scenarier. Det ene er at vekstøkonomiene i Asia blir mer og mer dominante i verdensøkonomien og overtar den økonomiske makten i verden.

- Vi er nok på vei dit. De gamle, rike landene har fortsatt et utviklings- og designmessig forsprang, men det er bare et spørsmål om tid før dette er spist opp, tror Laudal.

Det andre scenariet er at vestlige land begynner å produsere igjen ved hjelp av ny teknologi og at vi får helt nye verdikjeder og forretningsmodeller som tillater småskalaproduksjon i tett integrerte nettverk. Stikkordene her er crowdsourcing, det såkalte Tingenes Internett, smart homes, smart cities, big data, robotics, 3d-printing og physical internet.

Dette åpner for mange spennende muligheter, mener Laudal.

- Den teknologiske utviklingen vil radikalt endre både forretningsmodellene våre, altså modellene for hvordan vi skaper merverdi for kunder og avkastning for eiere, og verdikjedene våre. Det vil si forholdet mellom hvem som leverer hva til hvem, tror han.

Kina investerer nå i Afrika

Samtidig vil Kina innta stadig flere av Vestens gamle roller. Som Vesten gjorde, investerer Kina nå mye i

produksjon i utlandet. Nærmere bestemt i afrikanske land. Afrika er nemlig det siste kontinentet som står igjen når det gjelder industriell produksjon.

Vesten og Kina er i dag på mange måter motsatser. Økonomiene i Asia er kjennetegnet av sterk vekst i nasjonaløkonomien, stigende levestandard og høy andel unge. Land som Kina og India har i dag tyngdepunktet av verdens befolkning.

De gamle, rike landene har på den annen side knapt noen vekst i nasjonaløkonomien, nullvekst i levestandard og lav andel unge.

Multinasjonale selskap

Dermed er situasjonen i Europa slik at en liten andel av befolkningen må finansiere en stor og krevende gruppe eldre i en økonomi som ikke vokser. Verden blir også mer og mer dominert av multinasjonale selskaper, og stadig flere av dem er kinesiske.

- Mens amerikanske selskap dominerte oversikten over multinasjonale selskap i 2004, var det kinesiske selskap som inntok de øverste plassene ti år senere, sier Laudal.

Levestanderen øker i Kina. På sikt vil dette svekke deres konkurranse på verdensmarkedet, mener Thomas Laudal ved UiS. (Istockphoto)

EN FREMTIDSUTOPI ELLER EN SMART MÅTE Å ORGANISERE SAMFUNNET PÅ:

BORGERLØNN – AKTUELT ELLER UTOPI?

Siden 1970-tallet har arbeidslivet blitt stadig mer spesialisert og kunnskapsbasert. Resultatet er at stadig flere faller utenfor. Kanskje dette er grunnen til at borgerlønn får så stor oppmerksomhet?

Tekst:
Gunn Kvalsvik

Idéen om en garantert grunninntekt til alle samfunnsborgere, altså borgerlønn, er langt fra ny. Den er tvert i mot hundrevis av år gammel, men har ikke fått særlig stor oppmerksomhet før i våre dager.

Borgerlønn defineres som en inntekt som vilkårløst betales til alle på individuell basis, uten økonomisk prøving eller arbeidskrav. Det vil si at den er universell, individuell og betingelsesløs. Fattig eller rik, lat eller flittig, arbeidssky eller arbeidsnarkoman – alle får det samme.

En som har fulgt med i utviklingen og debattene rundt borgerlønn, er samfunnsforsker Nanna Kildal, ved Uni Research Rokkansenteret i Bergen. Hennes forskning er sentrert om diskurser og normative dimensjoner ved sosialpolitiske institusjoner og reformer. Samfunnsviteren har snakket med henne om borgerlønn, spurt henne hva det er og hvilken rolle den kan ha som en organiserende modell. Nanna Kildal er selv positiv til innføringen av en garantert grunninntekt, eller borgerlønn.

Positivt og negativt med borgerlønn

Nanna Kildal peker på at begrun-

nelsene for en borgerlønn både er filosofiske, politiske og moralske. Selv er hun mest opptatt av de politiske og moralske argumentene for en borgerlønn.

- Borgerlønn sikrer en fast inntekt for alle borgere, og ikke minst sikrer den en verdig behandling av de mest sårbare individene i samfunnet, de som står i utkanten av arbeidsmarkedet og som må gå igjennom krenkende kontroller av eget liv for å få sikret sitt eget eksistensgrunnlag, fastslår hun.

- De som er i mot en slik ordning, har særlig to argumenter. Det ene er det økonomiske: Vi har ikke råd. Det andre er det moralske: Det er urettferdig at arbeidsføre personer skal kunne leve av andres arbeid. En borgerlønn vil skape gratispassasjerer som utbytter arbeidsomme, skattebetalende borgers slit, hevder for eksempel filosof og samfunnsforsker Jon Elster. Dette er den såkalte parasittinnvendingen mot borgerlønn.

Ifølge Kildal har vi få erfaringer med en slik ordning. I forlengelsen av USAs «War on poverty» på 1960-tallet ble det riktignok gjennomført fem eksperimenter med negativ inntektsskatt i USA og Canada for å teste de effekter

- Borgerlønn sikrer en fast inntekt for alle borgere og ikke minst sikrer den en verdig behandling av de mest sårbare individene i samfunnet, de som står i utkanten av arbeidsmarkedet og som må gå igjennom krenkende kontroller av eget liv for å få sikret sitt eget eksistensgrunnlag, fastslår samfunnsforsker Nanna Kildal. (Illustrasjonsfoto)

en garantert borgerinntekt kan ha på mottakernes arbeidsinnsats. Eksperimentene ga imidlertid få sikre resultater og ble utsatt for sterk metodekritikk. Et av eksperimentene som foregikk i en liten landsby i Canada, Dauphin, har imidlertid fått stor og fornyet oppmerksomhet. I 2005 ble det nemlig funnet 1800 kartonger med uåpnet dokumentasjon fra dette eksperimentet, som ble gjennomgått og analysert av forskeren Evelyn Forget, som skrev artikkelen "The Town with No Poverty" i 2011. Resultatet, blant de 1000 familiene som var med, var at den månedlige sjekken som bidro til å heve dem over fattigdomsgrensen fikk liten betydning for deltagelsen på arbeidsmarkedet, men at den hadde en markert effekt på innbyggernes livskvalitet og helsetilstand, altså på folkehelsen.

-I følge Glenn Slotte, styremedlem i BIEN Norge, en uavhengig interesseorganisasjon som arbeider for borgerlønn i Norge, er det økonomisk mulig å forsvare en borgerlønnsordning i Norge.

Er du enig i dette? Hvordan vil eventuelt regnestykket se ut?

-Svaret på dette spørsmålet er naturligvis avhengig av en rekke forhold, ikke minst størrelsen på borgerlønnen, som kan ligge på, over eller under nivået for tilfredsstillelse av grunnleggende behov. I Norge blir ofte 2G nevnt, det vil si 92 576 kr - x 2 = 185.152 kr

som er ca. 15.500 kr per måned. Svaret avhenger også av hvor mange av de eksisterende ytelser en borgerlønn skal erstatte og hvor store de administrative besparelsene blir. Og sist, men ikke minst, avhenger svaret av om folks atferdsmønstre vil endre

seg. Vil for eksempel arbeidsmotivasjonen bli styrket eller svekket?

Ulike økonomiske modeller

Avhengig av hvilke forutsetninger som legges til grunn, for eksempel når det gjelder atferdsendringer, er det slik at noen hevder at borgerlønn vil bli altfor dyrt, mens andre mener det motsatte, forklarer Kildal og legger til at det ofte

- Avhengig av hvilke forutsetninger som legges til grunn, for eksempel når det gjelder atferdsendringer, er det slik at noen hevder at borgerlønn vil bli altfor dyrt, mens andre mener det motsatte.

er økonomer på begge sider i denne debatten.

- For eksempel hevder filosofen og økonomen Philippe Van Parijs at en ordning med grunninntekt ikke nødvendigvis innebærer store skattemessige økninger.

- Det er stadig flere politikere som har begynt å diskutere muligheten for borgerlønn, blant annet i Sveits, Finland og Canada. Ordningen er god medisin mot fattigdom og arbeidsledighet, sier Nanna Kildal.

Mens den norske økonomiprofessoren Steinar Strøm tvert i mot har uttalt at det verken er dyrt eller vanskelig å innføre for eksempel en negativ inntektskatt, som er en form for borgerlønn. Alle som har inntekt under et visst nivå, får støtte fra staten opp til dette nivået. Strøm hevder at vi må endre skatte- og overføringsreglene, og det kan gjøres i et jafs. Den tyske finansmannen Götz Werner mener videre at en borgerlønn kan finansieres ved at vi går over fra inntektsskatt til forbruksskatt, forklarer Kildal, og legger til:

- I de fleste forslagene til finansiering av en borgerlønnsordning er etableringen av økonomiske fond sentral. Disse er tenkt bygd opp av "økologiske" skatter på naturressurser og beskatninger av finansielle transaksjoner, som den foreslåtte Tobin-skatten.

Ifølge Kildal er det mange som mener at en grunninntekt enten er

for lav til å bli økonomisk akseptabel, eller for høy til å kunne være økonomisk gjennomførbar. Derfor er det mange tilhengere av en borgerlønn som mener at man bør starte forsiktig, på et nivå som er lavere enn det som trengs for å tilfredsstille grunnleggende behov, en såkalt Partial Basic Income (PBI) eller delvis borgerlønn.

- Det er tenkt at dette vilkårsløse gulvet suppleres med behovsprøvede ytelser i en overgangsperiode for hushold med inntekter som ligger lavere enn et sosialt definert overlevelsesnivå, sier hun.

Borgerlønn, arbeidsdeltagelse og verdighet

- Vi lever i en tid der stadig flere arbeidsplasser blir erstattet med maskiner og der bedrifter "flagger ut" til land som kan gjøre jobben billigere. Dette har allerede rammet store deler av Europa, som sliter med høye arbeidsledighetstall, og mye tyder på at det

NANNA KILDAL

Nanna Kildal er seniorforsker ved Rokkansenteret, Universitetet i Bergen. Hennes forskningsinteresser er knyttet til komparativ velferdsstatsforskning, internasjonale sosialpolitiske diskurser og reformer og normative dimensjoner av velferdspolitikken.

Kildal var inntil nylig redaktør for Tidsskrift for velferdsforskning og har også deltatt i flere debatter og skrive en rekke artikler om borgerlønn.

(Foto: UiB)

også vil bli en del av Norges situasjon. Et naturlig spørsmål er: Hvorfor er det få eller ingen som peker på at borgerlønn kan være en alternativ løsning?

- Det er stadig flere politikere som har begynt å diskutere denne muligheten, blant annet i Sveits, Finland og Canada. Borgerlønn er jo god medisin mot fattigdom og arbeidsledighet, sier Kildal.

- Hvorfor er diskusjonen fraværende her til lands?

- I Norge har vi ikke stor fattigdom og arbeidsledighet, sammenlignet med andre land. Vi har imidlertid fulgt oppskriften på hvordan vi skal kvitte oss med den fattigdommen vi har, nemlig ved å styrke arbeidslinjen og knytte nye vilkår og plikter til retten til de ytelser som ligger i skjæringspunktet mellom arbeid og trygd. NAV-reformen er et godt eksempel. Selve formålet med denne reformen var å knytte sosialpolitikken

tettere til arbeidsmarkedspolitikken, for å få flere folk i arbeid og færre på trygd. Denne strategien har imidlertid ikke vist seg å være særlig effektiv når det gjelder å få folk inn i permanent sysselsetting, sier hun.

Forskeren fra Rokkansenteret mener likevel at en garantert minsteinntekt både vil være en mer effektiv måte å få folk i arbeid og aktivitet på, og også lettere å forsvare moralsk ettersom den er mindre krenkende for marginaliserte arbeidstakere.

- En av de viktigste fordelene med borgerlønn er at den er vilkårsløs og kan kombineres med andre inntekter, inntil et visst politisk bestemt nivå. Ved å gi alle et visst inntektsgrunnlag, vil man kunne hjelpe de ledige ut av den såkalte trygdefellen og dermed øke sysselsettingen. Situasjonen i dag er jo slik at mange av de som står i utkanten av arbeidsmarkedet, blir fastlåst i en trygdesituasjon fordi de opplever det som litt for dristig å si fra seg en trygg inntekt for å prøve seg på et usikkert og turbulent arbeidsmarked. Dermed kan de som befinner seg i arbeidsmarkedets ytterkant, bevege seg inn og ut og det kan bli "lønnsomt å arbeide", slik politikernes slagord lyder, forklarer hun.

Ifølge Kildal kan vi ved å innføre en borgerlønn få en effektiv balanse mellom fleksibilitet og sosial trygghet, en såkalt flexicurity, som økonomene i EU og OECD er så opptatt av.

- Og ikke minst er det viktig at de mest ressursvake og sårbare gruppene i samfunnet slipper unna alle krenkende kontroller av egne liv. Dette er mennesker med ulike typer egenskaper og behov som kanskje ikke passer inn i så mange jobber og som må utføre arbeid på betingelser som ingen andre hadde akseptert, fastslår hun.

Dette er de såkalte "prekære" arbeidstakere som det skrives mye om for tiden. Dette er arbeidstakere uten fast arbeidskontrakt, som lever på korttids- og

deltidskontrakter, er selvstendig næringsdrivende eller gründere. Kort sagt, de som lever med svekket ansettelsestrygghet og stor usikkerhet med hensyn til inntekt og livsvilkår.

- Vi vet at innenfor den globale økonomien er gruppen prekære arbeidstakere i økende antall. Det er derfor viktig med en annen tilnærming til fattigdoms- og arbeidsledighetsproblemet enn arbeidslinjen; en som sikrer økonomisk trygghet, økt sysselsetting og en mindre krenkende behandling av samfunnets mest utsatte grupper, understreker hun.

Dette mener også en av Tysklands mest vellykkede forretningsmenn, Götz Werner. Ifølge Kildal er han overbevist om at en borgerlønn vil kunne løse opp trygdefellen og faktisk føre til økt deltagelse på arbeidsmarkedet. I intervjuer, artikler og bøker gjentar han utrettelig at når frykten for utstøting fra arbeidslivet blir borte, vil innovasjon og skaperkraft bli frigjort, og vi vil få en sunnere og mer kreativ økonomi.

Norge og Sverige, Danmark og Finland

Idéen om en grunninntekt har aldri slått helt an i norsk samfunnsdebatt og heller ikke i svensk eller islandsk offentlighet. Nanna Kildal mener det er et paradoks at de nordiske land, som blir beskrevet som de mest universelle og sjenerøse velferdsstater, ikke har en sterk opinion for en slik ordning. I Finland og Danmark har imidlertid temaet dukket opp med jevne mellomrom.

Samfunnsforskeren forteller om den finske økonomen Jan Otto Andersson, som har forsøkt å forklare forskjellen mellom Finland og Sverige med at sosialdemokratiet og velferdsstaten nærmest er hellig i Sverige. Det gjelder nok også Norge, der arbeidslinjen alltid har stått meget sterkt. Dette mener hun kan forklare hvorfor Finland kan sette i gang med et prøveprosjekt med borgerlønn.

- Borgerlønn får ofte stempelet "utopi" og "ekstremliberalistisk". Hvorfor er det så vanskelig å i det hele tatt tenke tanken fullt ut?

- En garantert minsteinntekt rammer på mange måter den moralske kjernen i velferdsstaten – arbeidsetikken og ideen om rettferdighet som resiprositet. Du skal yte for å nyte. Altså parasittargumentet, sier Kildal, og legger til:

- Det er klart at det er vanskelig å rettferdiggjøre at noen skal bidra til fellesskapet, mens andre arbeidsdyktige slipper nettopp det. En rekke empiriske studier av arbeidsmotivasjon, og også tidligere eksperimenter med borgerlønn, viser imidlertid at parasittargumentet ikke er et godt argument. Tvert i mot. Det viser seg at folk liker å jobbe og at de jobber for andre ting enn inntekten. Selvrespekt, behov for sosialt samvær og ønsket om å gjøre noe nyttig er blant de mange arbeidsmotiver folk har. Folk ser altså ikke på arbeid som et onde, slik økonomene antar, understreker Kildal.

Den bergensbaserte forskeren viser til flere studier som underbygger hennes påstander.

- Meningen med livet er kanskje ikke å jobbe, men det kan nok være krevende å finne en mening med livet uten et arbeid, på eller utenfor arbeidsmarkedet. Dette kan illustreres ved en studie som er gjort av lotto-millionærer i USA. Det viste seg at 85 prosent av disse millionærene fortsatte å arbeide selv om de ikke måtte. En rekke andre studier viser lignende resultater. Folk ønsker å jobbe uansett hvor sjenerøse velferdsytelsene er, avslutter Kildal.

(Foto: Lisa Rypeng)

UNIVERSITETENE HAR EN SVÆRT VIKTIG ROLLE FREMOVER:

I BUNNEN MÅ DET LIGGE AKADEMISK KUNNSKAP

Ved NTNU er fokuset på kvalitet, tverrfaglighet og bredde. Kanskje det er grunnen til at NOKUT og andre mener NTNU er et foregangsuniversitet?

Tekst: Gunn Kvalsvik

- NTNU er opptatt av god kvalitet på all undervisning. Vi mener at det å være en god foreleser skal stimuleres og belønnes fordi det er en sentral del av kunnskapsoverføringen, og det påvirker motivasjonen til studentene, understreker professor Marit Reitan. Hun har vært dekan ved NTNU siden 2013 og er tydelig stolt over at universitetet har et godt rykte.

Reitan mener at NOKUT og deres

kvalitetstilsyn har gjort universitetet mer bevisst på kvaliteten i alle av institusjonens ledd. Tilsynet som ble gjennomført i 2014, var en pådriver for den prosessen NTNU har hatt etter dette.

Å lage virkemiddelapparat

Mange institusjoner er gode på å lage visjoner og målsettinger. Det positive ved NTNU er at det ikke bare er snakk og teori, det handler også om å sette ideer ut i livet. -

NTNU har lagt vekt på å stille krav til undervisningskvaliteten. Det handler om å gjøre undervisning mer attraktivt for de som foreleser. Dette gjør vi ved blant annet å innføre et todelt karrieresystem, noe som i praksis betyr at lønns- og karriereutvikling ikke bare blir målt etter forskning, slik det tradisjonelt har vært, sier Reitan.

I tillegg satser universitetet sterkt på tverrfaglighet. Og igjen, også i

praksis.

- Vi har blant annet innført noe som vi kaller Ekspert i team (EiT). Dette må alle studenter som skal fullføre en masterutdanning, gjennom. Prosjektet handler om å utvikle studentenes samarbeidskompetanse ved å reflektere over og lære av konkrete samarbeidssituasjoner i gjennomføringen av et prosjekt. Konkret betyr det at studentene arbeider i tverrfaglige team med deltakere fra ulike studieprogram. Aktuelle problemområder fra samfunns- og arbeidsliv danner utgangspunkt for teamarbeidet, forklarer dekanen.

Læringsformen i EiT er erfaringsbasert, og NTNU har selv utviklet den. Refleksjonsarbeidet gjøres sammen i gruppa, og det stimuleres av fasilitering, refleksjonskriving, samspillsøvelser og tilbakemeldinger.

- Universiteter og høyskoler blir ofte kritisert for å være konservative og lite villige til å fornye seg. Har det vært mye motstand fra de ansatte NTNU?

- Husk vi er ikke i mål, men i en prosess. Kultur endres ikke over natten, så noe motstand har vi opplevd. NTNU legger vekt på at arbeid med studiekvalitet må være en kontinuerlig prosess som også speiler en utvikling i samfunnets behov, sier Reitan.

Kunnskap i et arbeidsliv i endring

Et annet og viktig grep NTNU har gjort for å koble seg på samfunnet, er å utvikle ulike former for praksis og internship.

- Internship hos en offentlig eller privat arbeidsgiver er noe studentene kan søke på og som betyr at de kan jobbe en kortere periode, gjerne i et prosjekt. I løpet av oppholdet får studenten muligheten til å vise seg frem som en potensiell fremtidig arbeidstaker, oppleve hvorvidt utdannelsen er relevant og finne ut om yrket eller arbeidstedet passer for vedkommende, forklarer Reitan.

Reitan mener at uansett må ikke universitetet glemme det de er best på, nemlig å gi studenter gode

og grundige kunnskaper om forskningsmetode og kritisk analyse, selve kjernen i akademisk tenking. Dette er viktige redskap også i et samfunn som opplever å være i omstilling.

- En generell analytisk grunnkompetanse vil aldri gå av moten. Det handler om å ha forståelse for samfunnsmessige prosesser og organisasjons- og kulturforståelse. Når vi er inne i store endringer, trenger vi dette blikket og disse redskapene mer enn noen gang, poengterer hun.

Fremtidens utdanningsinstitusjoner

Det snakkes om et digitalt og teknologisk rotterace. Universiteter, og nasjoner, kappes om å være først ute og ikke komme bakpå. Enkelte hevder endog at utviklingen av teknologi må komme før alt annet eller iallfall være en integrert del av all kunnskapsproduksjon. NTNU-dekanen er delvis enig.

- Det er viktig for samfunnsvitere å forstå de teknologiske rammebetingelsene for samfunnsutviklingen. Vi har som sagt prosjektet Ekspert i team der samfunnsvitere og teknologer jobber tett sammen. Ved universitetet er det i tillegg slik at alle studenter må ta noen studiepoeng i et komplementært emne. Det er også viktig for teknologer å få en forståelse av samfunnsmessige rammebetingelser for teknologiutvikling gjennom for eksempel å ta noen samfunnsvitenskapelige fag, sier hun, og legger til at NTNU er et breddeuniversitet. Det betyr at NTNU skal forvalte grunnleggende samfunnsvitenskapelig disiplinarykunnskap samtidig som vi vektlegger tverrfaglighet og å styrke forskning og disiplinarykompetanse i profesjonsutdanningen.

- Det er et faktum at mange arbeidsoppgaver vil forsvinne på grunn av digitaliseringen. Mens noen hevder vi må innføre borgerlønn, tror andre at vi vil finne nye oppgaver. Hva tenker du?

- Jeg tror vi vil finne nye oppgaver. Konkret tror jeg vi vil se flere innenfor servicenæringene, nye former for omsorg og enda mer

MARIT REITAN

Reitan er cand.polit. med hovedfag i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo 1990 og dr.polit. i statsvitenskap fra samme institusjon i 1998. Siden 2013 har hun vært dekan ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU.

NTNU har hovedansvaret for den høyere teknologiutdanningen i Norge og er landets fremste institusjon for utdanning av ingeniører. Universitetet har flere profesjonsutdanninger og et bredt fagtilbud innen samfunnsfag, lærerutdanning, humaniora, medisin og helsefag, økonomisk-administrative fag, arkitektur og kunsthøgskolen.

NTNU har et bredt internasjonalt nettverk og det er egne NTNU-kontor i Japan og Brussel.

(Foto: NTNU)

Dekan Marit Reitan forteller at de ved NTNU stiller store krav til undervisningskvaliteten. - Det handler om å gjøre undervisning mer attraktivt for de som foreleser. Dette gjør vi ved blant annet å innføre et todelt karrieresystem, noe som i praksis betyr at lønns- og karriereutvikling ikke bare blir målt etter forskning, slik det tradisjonelt har vært, sier hun. (Foto: NTNU)

fritid- og kulturbaserte jobber, sier hun og tenker seg litt om:

- En ting er jeg iallfall sikker på. Om vi skal skape nye måter å leve og arbeide på, må flere enn den teknologiske kunnskapen ha definisjonsmakt. Her trenger vi breddekunnskap. Jeg ønsker at samfunnsvitenskapen skal få en tydeligere kobling til praksisfeltet.

Undervisning og politikk

SV-dekan Marit Reitan ser også for seg at vi i fremtiden vil se nye undervisningsformer. For eksempel mer gruppebaserte plattfor-

mer og i enda mer samspill med samfunnsmessige institusjoner. I tillegg tror hun at utdanningsløp vil være livslange.

- Jeg tror at vi i fremtiden vil se flere som utdanner seg videre gjennom hele yrkeslivet, og jeg håper og tror at universiteter og høyskoler kommer til å ha en sentral rolle. Men når det gjelder utdanningsløp, håper og tror jeg at de fleste kommer til å følge et løp med en bachelor eller mastergrad. Dette fordi vi trenger dypere forståelse og kunnskap, og det tar tid å tilegne seg en dybde, sier

hun.

- Er du fornøyd med utdanningspolitikken som føres her til lands?

- Det var et stort spørsmål. Ja, jeg er stort sett fornøyd. Det som jeg synes er problematisk innenfor deler av samfunnsvitenskapene er frafall. Utdanningsinstitusjonene må sørge for å oppleves som gode, ivaretagende og trygge studiemiljø, men også å legge til rette for at studentene faktisk får gode helhetlige studieforløp, avslutter dekan Marit Reitan.

UNGE OM FREMTIDENS ARBEIDSLIV

En fersk undersøkelse blant fremtidens arbeidstakere viser at en forutsigbar arbeidssituasjon og et trygt og sikkert arbeidsmiljø er viktigere for dem enn å gjøre karriere.

Selv om arbeidslivet endrer seg, ser noen fremtidsønsker ut til å holde seg stabile. Forholdene de kommende arbeidstakerne betrakter som viktigst, er personlig utvikling og læring.

Forventer nye yrker og ny kompetanse

En annen tendens i undersøkelsen er de unges forventninger til en fremtidig arbeidsplass: over halvparten forventer å tilegne seg kunnskap og kompetanse som kan brukes videre i arbeidslivet. Samtidig svarer en av tre at det vil være ideelt å skifte arbeidsplass innen fem år.

- Tre av fire tror nye jobber som vi ikke har tenkt på i dag, vil dukke opp.
- Sju av ti tror det vil være større krav til å være konstant pålogget og tilgjengelig.

- Seks av ti tror at stadig flere vil motta jobboppdrag via en app på telefonen.
- To av tre tror at mange av dagens yrker vil forsvinne.

Undersøkelsen ble lansert i november 2016, og de spurte er i alderen 15-25 år. Kilde: arbeidstilsynet.no.

En av de mest
omfattende
forsikringene i
markedet
– inkluderer blant
annet
uførepensjon!

SAMFUNNSVITERNES BARNE- OG UNGDOMSFORSIKRING GIR ØKONOMISK TRYGGHET FOR FREMTIDEN DERSOM NOE SKULLE SKJE.

- ✓ ulykke
- ✓ dagpenger ved sykehusopphold
- ✓ utbetaling ved alvorlig sykdom
- ✓ engangsutbetaling ved uførhet
- ✓ månedlig utbetaling ved uførhet

ALDER	PRIS PER ÅR
t.o.m. 21 år	kr 1 793
21-22 år	kr 2 274
23-24 år	kr 2 750
25-26 år	kr 3 227

En måte å ta beslutninger på fremover, er ifølge seniorforsker ved Institutt for fremtidsforskning Klaus Mogensen, å tenke i scenarier, altså å lage konkrete visjoner om mulige fremtidsbilder. (Illustrasjonsfoto)

DET ER PÅ TIDE Å STAKE UT KURSEN VIDERE:

SCENARIER OM FREMTIDENS ARBEIDSMARKED

Om få år vil svært mange arbeidsoppgaver bli erstattet av ny teknologi og roboter. For samfunnet, arbeidslivet og kompetansebehovet betyr det endringer bare noen få tørr snakke om. I København finnes det et institutt som snakker og deler kunnskap.

Tekst: **Gunn Kvalsvik**

- For tre år siden gjorde Oxford Martin School of Economics en analyse som slo fast at at 47 prosent av jobbene i USA har stor risiko for at bli automatisert, mens ytterligere 19 prosent har medium risiko. Blant arbeidsplasser som betaler mindre en 20 dollar i timen (som utgjør 62 prosent av alle amerikanske jobber), er hele 83 prosent i faresonen for å forsvinne og bli erstattet av teknologi. Analyse- ne peker på at dette er effektiviser-inger som vil skje basert på den teknologien vi allerede har, ikke det som kommer. Blant de "sikre"

jobbene pekte analysen på opp- gaver innenfor helse, jus, økonomi, journalistikk og utdanning, forklarer Klaus Mogensen. Han er seniorforsker ved Institut for fremtidsforskning i Danmark og har de siste 15 årene har hatt sitt blikk, gjort analyser og forelest nettopp på hvilken rolle teknologi kommer til å få for økonomi, samfunn og arbeidsliv.

Mogensen forteller at utviklingen går så fort at det som for eksempel ble sett på som trygge jobber for tre år siden, i dag er i ferd med å bli

erstattet helt eller i alle fall delvis av roboter eller datamaskiner.

- Vi har i dag datajournalistikk, diagnoseverktøy på bilverksteder og programmer som gjør at enkle juridiske tvister kan bli behandlet fort og uten menneskelig innblanding. Og ja, dette er bare begynnel- sen, understreker fremtidsforske- ren.

Nå er det alvor

Alt peker på at vi går inn i en fremtid med enorme effektivise- ringsomveltninger. En blodfersk

undersøkelse gjort av McKinsey & Co fastslår at 45 prosent av arbeidsfunksjonene på amerikanske arbeidsplasser kan automatiseres med eksisterende teknologi. Fremtidsforskeren er ikke i tvil om at det er alvor og er forundret over at den politiske debatten nesten er fraværende.

- Det er ytterst få politikere som snakker om den nye fremtiden. Kanskje fordi det er lettere å forholde seg til nåtidens arbeidsledige? Fra mitt ståsted ser det ut som at det er en kollektiv handlingslammelse med fellesforståelse av at den teknologiske utviklingen lever sitt eget liv og at vi bare må ta fremtiden som den kommer. Denne fraskrivelsen har blant annet ført til at vi, også i Skandinavia, opplever et voksende gap mellom rike og fattige. Forholdet er kjent og dokumentert blant annet i en rapport datert til 2015. Dette underbygges også av den franske økonomen Thomas Pikettys hovedtese, nemlig at inntekter fra investeringer for det meste vokser raskere enn arbeidsinntekter, forklarer Mogensen engasjert og på hurtig dansk.

Fremtidsforskeren finner det merkelig at så få faktisk stiller spørsmål ved en samfunnsutvikling som deler samfunnet i grupper og at de på sett og vis tar det som om det var en naturlov. Fremtiden er nemlig ifølge han ikke opplest og vedtatt, men kan i stor grad påvirkes av de beslutningene fellesskapet tar.

- Teknologi vil effektivisere bort mange arbeidsoppgaver, og kanskje har vi ikke har så store muligheter til å påvirke hvilke, men vi har en mulighet til å utforme politikken som lager rammene og som styrer hvilket samfunn vi vil få, sier han.

To premisser

En måte å ta beslutninger på fremover, er ifølge Mogensen å tenke i scenarier, altså å lage konkrete visjoner om mulige fremtidsbilder. Dette for å prøve å tenke seg ulike løsninger gitt en del usikre variabler eller premisser.

En av disse premissene går på

hvorvidt det er mulig at effektiviseringen og reduksjonen av arbeidsoppgaver vil føre til at det etterhvert vil dukke opp nye arbeidsoppgaver som genererer nye jobber.

- Gjennom hele historien har arbeidsoppgaver alltid blitt erstattet av nye. Det er for eksempel en svært liten andel som jobber med fiske og landbruk i dag sammenlignet med slik det var for 100 år siden, og i dag er mange av de tradisjonelle industriarbeidsoppgavene effektivisert og gjort av avanserte maskiner. Folk jobber like fullt, men gjør andre oppgaver innenfor tjenesteytende næringer, sier den danske forskeren. Han tenker seg om et nanosekund, et av de få, før han fortsetter på sin analyse.

- Uansett, flere og flere forskere mener at situasjonen vi er inne i, er vesensforskjellig fra tidligere. Teknologien vi er vitne til, er altomgripende og omfatter langt flere oppgaver enn tidligere. Det skyldes i hovedsak utviklingen i kunstig intelligens, som gjør datamaskiner og roboter i stand til å løse stadig mer komplekse oppgaver. Ifølge nyere anslag av datamaskinens prosessorkraft, er det estimert at en billig datamaskin allerede i 2023 vil ha en kapasitet som tilsvarer den menneskelige hjernen. Dette betyr at det etter hvert blir en voksende gruppe mennesker som rett og slett ikke er smarte nok og som det er naturlig å erstatte med roboter og datamaskiner.

Et annen variabel som må drøftes er hvorvidt den økonomiske veksten vil fortsette å belønne eliten, mens de fleste av oss blir presset på lønninger eller kastet ut av arbeid, mener Mogensen.

- Selv om vi de siste 35 årene har opplevd en økt polarisering mellom de rike og de fattige, som et resultat av teknologiutvikling og effektivisering, skjer ikke dette på grunn av en naturlov. Også her har vi muligheten til å velge. Den økende polariseringen er til syvende og sist et resultat av myndighetenes prioriteringer og beslutninger. At de rett og slett har valgt å tilpasse fordelingspolitik-

KLAUS MOGENSEN

Mogensen er seniorforsker ved Institut for Fremtidsforskning (IFF) i Danmark. Instituttet har som mål å lage analyser om fremtiden. Misjonen er å forbedre beslutningsprosesser i bedrifter og organisasjoner ved å tilby kunnskap om fremtiden, samt fremheve dens betydning for for nåtiden.

Institut for Fremtidsforskning er et privat selskap. Det er organisert som en forening med et stort antall medlemsbedrifter. Instituttet er uavhengig, ikke knyttet til et bestemt universitet og mottar ikke offentlig tilskudd.

(Foto: IFF)

Scenario 1: Nyføydalisme. Et samfunn som i hovedsak er inndelt i en svært liten overklasse og et prekariat som lever i stor usikkerhet. (Ill.foto)

Scenario 2: Det kreative fellesskapet. Vi lever av å underholde, inspirere og finne opp eller designe, mens maskinene gjør alle de kjedelige rutineoppgavene. (Ill.foto)

ken til det nye landskapet.

- Kanskje vil vi etterhvert se mer handlekraft? Vi har for eksempel det radikale politiske partiet på Island som får stor oppslutning. Et annet eksempel er FN som i 2014 vedtok at politisk handling mot ulikhet skulle være ett av de viktigste målene for fremtiden. Spørsmålet er om det finnes nasjonal eller global politisk vilje for slik innsats, sier han.

Scenarier for fremtidens arbeidsliv

Seniorforsker Mogensen mener at å tenke i fremtidsvisjoner er nyttig når man skal stake ut kursen fremover. Han understreker at scenarier ikke er spådommer om fremtiden, men illustrasjoner på hvordan fremtiden vil ta form basert på de beslutningene vi kollektivt gjør i dag.

- Vi står ved et sentralt veiskille både som nasjoner og i verden. Rent metaforisk kan vi se for oss skilt som peker i ulike retninger, og vi må bestemme oss for hvor vi ønsker å gå.

For å illustrere hvor de ulike veivalgene vil føre oss, opererer han med fire scenarier som representerer ytterkanten av de to viktigste, men usikre variablene. Altså hvorvidt menneskene vil finne seg nye arbeidsoppgaver, eller om vi vil ende opp i en form for prekariat der noen få sitter med

midlene og en underklasse er prisgitt deres vilkår.

Han mener scenariene ikke bare er tiltenkt politikere og beslutningstakerne.

- Alle bør ta stilling til fremtidsbildene og gjøre seg opp en mening om hvilket samfunn vi ønsker å leve i. Deretter bør man selvsagt kjenne etter hva man vil gjøre for å komme dit. Selv tenker jeg på meg selv som en fremtidsoptimist og håper og tror at vi går fremover og i en god retning, sier han.

Scenario 1: Nyføydalisme

Mogensens første scenario kaller han nyføydalisme. Her tenker vi oss at utviklingen innenfor teknologien fortsetter og dermed erstatter arbeidsoppgaver. Dette fører til et overskudd av arbeidstakere og en ubalanse mellom tilbud og etterspørsel som presser lønningene ned. De få jobbene som finnes, fordeles i hard konkurranse der høyt utdannede, også akademikere, tvinges til å forholde seg til de nye realitetene.

- På toppen sitter de få som blir rikere på grunn av utvikling og som ønsker å betale for å få alt til å fungere - bare det ikke for dyrt. Middelklassen er penetrert, og samfunnet er delt inn i en øvre klasse av 0,1-1 prosent av befolkningen, en middelklasse på rundt 10 til 20 prosent og et prekariat som resten. Prekariatet er den

fattigste delen av samfunnet og må leve med stor usikkerhet i hverdagen. Jobbsikkerhet i dette scenariet er uopnåelig, og det vil etterhvert råde innenfor de fleste bransjer, sier han.

Fremtidsforskeren forteller at nyføydalismen ikke bare vil ta bort yrker, men også ytterligere effektivisere oppgavene. Dette ser vi allerede sporene av innenfor den kreative bransjen. For eksempel musikkbransjen, der noen få sitter på hitlistene og dominerer musikken. Det samme skjer i tegneseriebransjen som "i gamle dager" produserte gjennom nitidige arbeidsprosesser, mens de i dag blir laget av en enkeltperson med riktig programvare. Arkitekter og designere kan håndtere mange flere oppgaver på halve tiden ved hjelp av datamaskiner. I kunnskapsindustrien tar avanserte ekspertsystemer en stor mengde arbeid som tidligere ble utført av leger, advokater, økonomer og andre spesialister.

- I dette scenariet har selv heltidsansatte problemer med å få endene til å møtes på grunn av lav lønn. Situasjonen er ikke ulik middelalderen, hvor en liten elite av føydaller herrer hersket over en stor mengde av vasaller og livegne, med en liten middelklasse av handelsmenn, håndverkere og prester. Sosial mobilitet er liten eller ikke-eksisterende, for overklassen vokter sin posisjon, forklarer Mogensen.

Scenario 3: Superstarøkonomi. Flesteparten lever på trygd, spiser hurtigmat og stimuleres av lett underholdning. Noen få rike bestemmer. (Ill.foto)

Scenario 4: Hobbyenes tidsalder. Samfunnets sosiale og kulturell kapital vokser, og tilbudet er gratis for innbyggerne. (Ill.tegning)

Scenario 2: Det kreative felleskapet

Det er visse typer arbeid som ikke så lett lar seg automatisere. Dette er særlig skapende arbeid i vid forstand - forskning, utvikling, design, kommunikasjon, coaching, ledelse, strategi, underholdning og kunst.

- Ettersom flere rutineoppgaver innen produksjon, service og kunnskapsarbeid er automatisert, vil det bli frigitt arbeidskraft til skapende arbeid. I dette scenariet vil folks kreativitet blomstre. Alle mennesker er født kreative, bare se på barn som leker! Det nye samfunnet vil gi rom for å gjenoppdage vår iboende lek og kreativitet, forklarer forskeren.

I dette fremtidsbildet vil det gamle ordtaket "vi skal leve av å klippe hverandres hår" bli utvidet. Vi lever av å underholde, inspirere og finne opp eller designe, mens maskinene gjør alle de kjedelige rutineoppgavene.

- Materiell rikdom er noe du tar for gitt, siden automatisering betyr at produktene ikke er mye dyrere enn de råvarene som brukes i dem. Dette betyr at fokuset i økende grad overføres til den intellektuelle, emosjonelle og kulturelle velstand. De som eier maskinene, er ikke spesielt rike, for det arbeidet som maskiner kan gjøre er faktisk av synkende verdi. Den verdifulle blir det spesielle og

unike, og det er alt som bare mennesker kan gjøre, forteller han.

Scenario 3: Superstarøkonomi

Automatisering av industrien har vist at noen få mennesker som bruker avanserte maskiner kan produsere langt mer enn mange mennesker utenfor. Det viser seg at svært mange ikke klarer å skaffe seg jobber.

- Vi snakker her om en situasjon der markedskreftene har fått råde fritt, noe som i praksis betyr at vinneren tar alt. Når de rike kan bestemme, fokuserer de på utbytte og å presse kostnader, og da vil maskinene vinne selv om folk både har ferdigheter og vilje til å gjøre oppgavene. Det betyr at flere og flere vil ende opp på offentlig støtte, som stadig blir kuttet fordi det ikke er økonomi til det, sier Mogensen.

Det paradoksale er at fordi de arbeidsledige med sine nesten ikke-eksisterende inntekter stopper å være interessante som forbrukere, skaper eliten i stor grad produkter for seg selv, bortsett fra billig hurtigmat og masseprodusert underholdning for å holde massene stille.

- Hvis elitene vil ha folk til å utføre oppgaver, uansett hvor nedverdiggende, er det nok av folk som vil bistå. Man kan altså si at private reality-show har blitt et populært

tidsfordriv blant eliten, forklarer fremtidsforskeren.

Scenario 4: Hobbyenes tidsalder

Igjen er premisset at teknologien overtar flere og flere arbeidsplasser. Dette er imidlertid ikke noe problem fordi vi stadig opplever økonomisk vekst på grunn av effektiviseringsgevinsten.

- I hobbyenes tidsalder gir det ingen mening å tvinge folk til å jobbe når maskiner kan gjøre jobben både bedre og billigere. Medlemmene i samfunnet har derfor valgt å sørge for at alle får et godt liv, der maskiner ikke bare sørger for behov å leve, men også behov langt oppe på Maslows behovspyramide. Noen steder etableres en form for borgerlønn; andre steder blomstrer frivilligheten. Logikken er at ingen trenger å lide i et rikt samfunn, sier han.

I dette siste scenariet vil få velge å lene seg tilbake, selv om det er mulig.

- Frivillig sosialt arbeid er vanlig, og mange kaster seg på hobbyprosjekter for å skape kunst eller finne opp ting. Samfunnets sosiale og kulturell kapital vokser, og tilbudet er gratis for innbyggerne. Noen klarer likevel å skape store verdier og derfor store formuer, men de sikrer at flere vil kunne være med på utviklingen, avslutter fremtidsforsker Mogensen.

KANDIDATUNDERSØKELSEN FORTELLER OM JOBBMULIGHETER ETTER ENDT UTDANNING:

MASTERVINNERE OG MASTERTAPERE?

De viktigste funnene i NIFUs ferske kandidatundersøkelse er at den økte arbeidsledigheten i Norge rammer nyutdannede veldig ulikt, at karakterer spiller en større rolle enn tidligere og at folk med innvandringsbakgrunn har større problemer enn andre.

Tekst: Gunn Kvalsvik

Begrepet "nyutdannet" i kandidatundersøkelsen betyr de som er ca. et halvt år etter avsluttet eksamen. Kandidatundersøkelsene undersøker både nyutdannede og kandidater noen år etter eksamen. Den siste undersøkelsen gjelder nyutdannede i 2015. Mange nyutdannede er fortsatt i en søkerfase. Arbeidsledigheten er derfor alltid høyere blant nyutdannede enn i befolkningen for øvrig.

- Vanligvis er det større svingninger blant nyutdannede enn i befolkningen ellers. De merker rett og slett konjunktursvingningene bedre enn mange andre. I den siste undersøkelsen var det i tillegg store variasjoner mellom fagfeltene, og bare blant noen grupper av de nyutdannede masterne var det økt grad av mistilpasning, forklarer sosiolog og forsker ved NIFU, Liv Anne Støren.

Liv Anne Størens forskningsfelt har siden tidlig på 2000-tallet vært overgangen mellom utdanning og arbeid. De siste årene har hun vært aktivt med i utarbeidelsen av kandidatundersøkelsen.

Utdanningsgrupper som kommer dårligst ut

Av utdanningsgruppene som blir målt i Kandidatundersøkelsen var det sivilingeniørene som opplevde en størst økning i arbeidsledigheten. Blant nyutdannede sivilingeniører økte ledigheten fra 6 prosent i 2013 til 15 i 2015. Også

blant realistene og naturviterne var arbeidsledigheten høy; 14 prosent i 2015 mot 10 prosent i 2013.

- Mastere i naturvitenskapelige og teknologiske fag viser seg å være særlig konjunkturutsatt. Det har vi også sett i tidligere undersøkelser, som i 2003, da de også opplevde en meget høy arbeidsledighet. Ledigheten i den siste undersøkelsen økte imidlertid også blant samfunnsviterne, fra nær 8 prosent i 2013 til 11 prosent i 2015, sier Støren.

Kandidatundersøkelsen undersøker også andre former for mistilpasning, som irrelevant arbeid eller ufrivillig deltid.

- Blant realistene og samfunnsviterne økte også andelen som var mistilpasset på andre måter enn arbeidsledighet, forklarer Støren og legger til at det blant humanister ikke var noen endring i andelen mistilpassede.

Vinnerne

Fagfeltene som generelt klarte seg best, er helse- og sosialfag, pedagogiske fag og økonomisk-administrative fag. Det er bare mastere som er undersøkt.

- Dette er store faggrupper, og den relativt gode situasjonen for disse faggruppene bidro til å trekke den totale andelen arbeidsledige blant de nyutdannede ned, understreker NIFU-forskeren.

- Underbygger Kandidatundersøkelsen at vi har en "mastersyke" i landet vårt?

- Nei. Hvis du med mastersyke mener at Norge utdanner for mange mastere og at på grunn av dette er en økende andel av mastere overutdannede for jobben, så er svaret nei. Dette har vi sett nærmere på i flere rapporter og artikler, og det generelle bildet er at kandidatundersøkelsene ikke understøtter slike påstander, sier hun.

- Hvilke variabler er det som bestemmer hvem som får seg jobb, og hvem som ikke får seg jobb?

- Som nevnt spiller konjunktursvingninger en stor rolle, og de rammer ulikt. Det er også forskjeller mellom fagfelt i hvor lett det er å få en relevant jobb, som ofte går på tvers av konjunktursvingningene. I 2015-undersøkelsen så vi også store geografiske variasjoner. De overlappet delvis med det generelle ledighetsbildet, nemlig at ledigheten var størst på Sørlandet og Vestlandet, forklarer Støren.

Arbeidserfaring, geografi og karakterer

Hun understøtter at andre variabler som har stor betydning, er hvorvidt kandidater har erfaring med relevant inntektsgivende arbeid under studiene.

- Det å ha hatt praksis som en del av studiet synes å bety svært mye,

og det er tidligere funnet at andre former for samarbeid med arbeidslivet også kan være positivt. Men i så å si alle undersøkelsene våre finner vi at det å ha erfaring med relevant inntektsgivende arbeid under studiene, er en viktig enkeltfaktor som har meget stor betydning.

- Flere artikler peker på at humanister kommer dårlig ut?

- Som jeg nevnte, kom humanistene ikke spesielt dårlig ut i 2015-undersøkelsen. De er heller ikke en spesielt konjunkturutsatt gruppe. Men, vi har sett i mange undersøkelser at de oftere enn andre grupper er mistilpasset på andre måter enn det å være arbeidsledig. Det berører spesielt de nyutdannede. Det kan gjelde irrelevant arbeid, eller mildere former for overutdanning, men også undersysselsetting, altså ufrivillig deltid. For mange av masterne i humanistiske og estetiske fag tar det lenger tid å få en relevant jobb.

- Er det geografiske forskjeller som peker seg særlig ut i kandidatundersøkelsen?

- Vi så spesielt på dette i den siste undersøkelsen, siden den økte ledigheten generelt i Norge var så ulikt geografisk fordelt. For de nyutdannede var det til dels et liknende bilde, men også forskjeller fra det generelle bildet. Arbeidsledigheten blant nyutdannede økte særlig mye i Rogaland og Møre og Romsdal. Vi fant også en økning i arbeidsledigheten blant

nyutdannede i trøndelagsregionen, der arbeidsledigheten ellers i befolkningen ikke hadde økt like mye.

- Det hevdes at karakterer har blitt viktigere for å få seg en relevant jobb. Er dette en påstand du er enig i?

- Jeg tror dette avhenger av konjunktorene, i hvert fall i noen grad. I 2015-undersøkelsen fant vi at karakterer hadde meget stor betydning, og mye større enn det vi fant for eksempel i 2011, da det generelle klimaet på arbeidsmarkedet var ganske annerledes, sier Støren.

Forventet høy arbeidsledighet blant sivilingeniører

Den mest dramatiske endringen i den nyeste Kandidatundersøkelsen var den økte arbeidsledigheten blant sivilingeniørene. Selv om den var dramatisk, var den jo ikke helt uventet, gitt den generelle situasjonen på arbeidsmarkedet etter oljeprisfallet.

- I hele perioden etter 2005 har sivilingeniørene hatt et meget godt arbeidsmarked; det vil si antakelig den gruppen som har hatt det best målt etter arbeidsledighet, andre former for mistilpasning og lønnsforhold under ett. I 2015 hadde de høyest arbeidsledighet. Så det er klart at dette er en dramatisk endring.

- Finnes det andre variabler som bestemmer hvorvidt du får relevant jobb eller ikke? For eksempel kjønn eller det å ha innvandringsbakgrunn?

- Kjønn har minimal betydning for arbeidsmarkedssituasjonen, med unntak av lønn. Blant de nyutdannede har kvinner litt lavere lønn enn menn. Det skal legges til at vi i andre undersøkelser har funnet at litt lenger ut i karriereløpet har kjønnsforskjellen i lønn økt. Men innvandringsbakgrunn har derimot stor betydning når det gjelder risikoen for å være arbeidsledig. Nyutdannede master med innvandringsbakgrunn, spesielt de med ikke-vestlig bakgrunn, har mye større sannsynlighet for å være arbeidsledige enn nyutdannede uten innvandringsbakgrunn. Det fant vi i 2015-undersøkelsen, og også i mange tidligere undersøkelser. Vi har da kontrollert for karakter, fagfelt og andre relevante variabler.

- Er dette et mønster som følger fra tidligere kandidatundersøkelser?

- I tidligere undersøkelser har vi funnet at forskjellen mellom ikke-innvandrere og dem med ikke-vestlig innvandringsbakgrunn spesielt gjaldt naturvitenskapelige og tekniske fag. På andre fagfelt har forskjellene vært mindre. I den siste kandidatundersøkelsen fant vi imidlertid stor forskjell i arbeidsledighetsrisiko både blant master i naturvitenskapelige og tekniske fag og master i andre fagfelt, når vi sammenliknet personer med ikke-vestlig bakgrunn og personer uten innvandringsbakgrunn, avslutter NIFU forskeren.

- Det å ha erfaring med relevant inntektsgivende arbeid under studiene, er en viktig enkeltfaktor som har meget stor betydning for sjansen for å få en relevant jobb etterpå, forklarer forsker Liv Anne Støren ved NIFU. (Ill.foto)

TRE BLIKK PÅ FREMTIDEN FRA STUDENTMEDLEMMER

CARMEN NOEL ALFARO, STUDENT VED UIO

- Jeg har en bakgrunn i europastudier og spansk fra NTNU og har akkurat begynt å studere kriminologi ved Universitetet i Oslo. I tillegg til studier er jeg studentobservatør for Samfunnsviternes hovedstyre, som kort sagt gjør meg ansvarlig for å representere våre studentmedlemmer og fremme deres interesser.

- *Hvilken kompetanse tror du blir viktig fremover?*

- Det er mange ulike kompetanser som blir viktig fremover. I en verden med stadig mer teknologiske

nyvinninger er det selvsagt at teknologisk kompetanse er svært viktig, eksempelvis IT, telekommunikasjon og internett. Dette gjør også at det blir viktig å kunne forstå, tilpasse og implementere denne teknologien i samfunnet. Her er det stort behov for humanistisk og samfunnsvitenskapelig kompetanse. I tillegg tror jeg at forskning, utvikling og helse er og blir svært viktig framover.

- *Hvordan tror du arbeidsmarkedet vil se ut om ti år?*

- Jeg tror at arbeidsmarkedet vil være veldig annerledes om ti år. Teknologi preger mitt syn på fremtiden. Det er en utvikling som har kommet fort, og det er liten grunn til å tro at utviklingstempoet kommer til å stagnere. Dermed tror jeg at arbeidsmarkedet vil følge denne utviklingen. I tillegg mener jeg at vi kommer til å se mer frilansing, og at det blir mindre vanlig med 9 – 16 jobber.

- *Hvilke utdanningsløp blir vinnere og hvilke blir tapere i fremtiden?*

Det er stor grunn til å tro at teknologiske utdanningsløp kommer til å være blant de større "vinnerne". Men man trenger også tverrfaglig samarbeid for å kunne implementere teknologien i våre samfunn på en forsvarlig måte. Begrepet tapere vil jeg være mer forsiktig med å bruke. Likevel vil jeg tro at utdanningsløpene som i teorien kan "erstattes" av ny teknologi vil bli ansett som de tapende.

SINDRE HJETLAND, STUDENT VED UIO

- Jeg fullfører for tiden en mastergrad i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

- *Hvilken kompetanse tror du blir viktig fremover?*

- Fremover tror jeg kompetanse innenfor digitale løsninger blir mer relevant for arbeidsmarkedet. Trenden peker i retning av at arbeidsgivere i større grad ønsker arbeidstakere som evner å skape helhetlige løsninger, og dermed har kompetanse innenfor felt som sikrer denne egenskapen verdi. Jeg tror det blir større fokus på analytiske evner i fremtiden og at studenter i større grad vurderes helhetlig, ikke kun etter studie og karakterer.

- *Hvordan tror du arbeidsmarkedet vil se ut om ti år?*

- Jeg tror arbeidsmarkedet vil være mer abstrakt. Fleksitid og større frafall av fysiske arbeidsrom tror jeg blir sentralt i fremtidens arbeidsmarked.

- *Hvilke utdanningsløp blir vinnere og hvilke blir tapere i fremtiden?*

- Jeg tror ikke vi bør snakke om «tapere» hva gjelder utdanningsløp, men at studenter bør være mer bevisste på hvilke konkrete egenskaper som studiet gir. Studiet skal oppfylle studentens krav om interesse for feltet, og mange sentrale egenskaper som arbeidsgivere ser etter, finnes på tvers av studier. Dersom jeg skal svare helt konkret på dette spørsmålet, tror jeg tradisjonelle studier som lærer, lektor og sykepleiere til enhver tid vil gå vinnende ut, men med en økende grad av digitalisering i skoleverket kan også sikkerheten i disse studiene trues. Dette fordi kravet om kunnskap knyttet til digitalisering ikke nødvendigvis går hånd i hånd med den tradisjonelle oppfatningen av lærerstudiet. Konklusjonen er vel at de utdanningsløpene som klarer å tenke nytt, vil gå ut som vinnerne, mens de som holder fast ved det trygge og tradisjonelle vil bli taperne i fremtiden. Enhver student kan fint «tenke nytt» innenfor et studiefelt på egenhånd og på den måten generere egenskaper som arbeidsmarkedet trenger.

MONICA BEEDER, STUDENT I SALVADOR BRASIL

- Jeg er 23 år, fra Bergen og studerer for tiden økonomi og språk i Salvador i Brasil. Jeg har tidligere studert i Norge, Nicaragua, Argentina, Spania og Kina, samt tatt vgs. i Frankrike.

- *Hvilken kompetanse tror du blir viktig fremover?*

- Jeg tror kompetanse som er relatert til den teknologiske utviklingen vil bli viktig framover. Jeg tror det blir viktigere med kompetanse innenfor datateknologi og sosiale medier, samt nye metoder innenfor salg, i tillegg til kritisk informasjonsinnhenting ettersom internett består av stadig mer informasjon.

- *Hvordan tror du arbeidsmarkedet vil se ut om ti år?*

- Det er vanskelig å si. Jeg tror arbeidere vil jobbe i kortere tidsrom på hver arbeidsplass/bytte jobb oftere, samt ha mer fleksible jobber og arbeidstider. Jeg håper det blir mer fokus på kompetanse fremfor bekjentskap i arbeidsmarkedet her i Norge. Hvis ikke vil det begrense utvikling og innovasjon.

- *Hvilke utdanningsløp blir vinnere og hvilke blir tapere i fremtiden?*

- Det er vanskelig å spå framtiden, så jeg tror

utdanninger som former selvstendighet, kritisk tanke og informasjonsinnhenting og lærer om hvordan øke sitt eget kompetansenivå innenfor et felt, altså lærer hvordan man lærer ting selv, vil bli viktige.

- Jeg tror veldig spesifikke utdanningsløp rettet mot spesifikke oppgaver lett kan bli tapere i fremtiden. Jeg tror også at mangel på digitale kunnskaper i fremtiden i større grad vil føre til problemer med å få jobb.

LANDSMØTET 2016

Samfunnsviterne avholdt landsmøte 8.-10. november på Lillestrøm. Landsmøtet oppsummerte arbeidet i foreningen de tre årene som har gått siden forrige landsmøte og staket ut kursen for de neste tre årene. Landsmøtet valgte også nytt hovedstyre, som tiltrer 1. januar 2017.

Tekst og foto: Torun Høgvold Enstad

Merete Nilsson fra Trøndelag ble valgt til leder for Samfunnsviterne for perioden 2017-2019. Som nestleder valgte landsmøtet Tryggve Eng Kielland fra Oslo og Akershus. Hovedstyret består i tillegg av Anne Karine Wilson (Buskerud/Vestfold/Telemark), Lars Hovland (Østfold), Ingeborg Skjølingstad (Rogaland), Carina Sandberg (Oslo/Akershus), Erik F. Øverland (Oslo/Akershus) og Frode Svartvatn (Trøndelag). Vara medlemmer er Terje Møien (1. vara, Troms), Dag Kristiansen (2. vara, Oslo/Akershus), Lena Westjord (3. vara, Hordaland), Olav Hallset (4. vara, Oslo/Akershus) og Olav Elling Gausdal (5. vara, Møre og Romsdal).

Arbeidslivsutvalg

I tråd med foreningens ønske om mer medlems- og tillitsvalgtinvolvering har landsmøtet vedtatt at det skal nedsettes et arbeidslivsutvalg som skal være et rådgivende organ for hovedstyret innen lønns- og arbeidsvilkår. Arbeidslivsutvalget skal ha en sammensetning som er representativ for arbeidslivet, og utvalget vedtektsfestes.

Organisasjonsutvalg

Landsmøtet ga hovedstyret i oppdrag å nedsette et organisasjonsutvalg i perioden 2017-2019. Organisasjonsutvalget får mandat til å foreta en grundig og helhetlig gjennomgang av Samfunnsviterne organisering og struktur. Fylkeslagene, ved fylkesledermøtet, kommer med forslag til sammensetning og detaljert mandat for utvalget. Hovedstyret nedsetter utvalget og utformer mandat etter bred prosess i foreningen.

Opptaksgrunnlag

Opptaksgrunnlag for medlemskap

på særskilte vilkår er også justert av landsmøtet. Personer med minimum fullført bachelorgrad eller tilsvarende utdanning fra universitet eller høyskole kan tas opp på særskilt grunnlag dersom de etter en helhetsvurdering av utdanningslengde, fagkombinasjon og arbeidserfaring har tilegnet seg kompetanse som kan sidestilles med opptakskriteriene for ordinært medlemskap. Nærmere informasjon om dette blir tilgjengelig på Samfunnsviternes nettsider når protokollen fra landsmøtet er underskrevet. Landsmøtet foretok i tillegg en rekke andre justeringer i foreningens vedtekter.

Kontingent

Landsmøtet vedtok å øke medlemskontingenten til kr 390 pr. mnd. fra 1. januar 2017, for bl.a. å kunne styrke foreningens arbeid og faglige tilbud lokalt, utvikle nettverk og identitetsskapende aktiviteter for ulike medlemsgrupper, opprettholde service-

nivået og tilbudet innenfor bistand i lønns- og arbeidsvilkår, samt øke foreningens synlighet og deltakelse i samfunnsdebatten. Samfunnsviterne vil fremdeles ha en konkurransedyktig kontingent. Informasjon om kontingentøkningen vil bli sendt i egen e-post til alle medlemmer, samt være tilgjengelig på Samfunnsviternes nettsider.

Landsmøtet vedtok også at foreningens studentkontingent fra og med 2017 settes til engangskontingent på kr 250 for hele studieperioden til og med fullført mastergrad.

Foreningens strategiske plan ble vedtatt av forrige landsmøte (2013) og gjelder for hele perioden 2014-2019. Oppdaterte vedtekter og protokoll fra landsmøtet vil bli tilgjengelig på Samfunnsviternes nettsider så snart protokollen er ferdigstilt og underskrevet.

Merete Nilsson fra Trøndelag ble valgt til leder for Samfunnsviterne for perioden 2017-2019. Som nestleder valgte landsmøtet Tryggve Eng Kielland fra Oslo og Akershus.

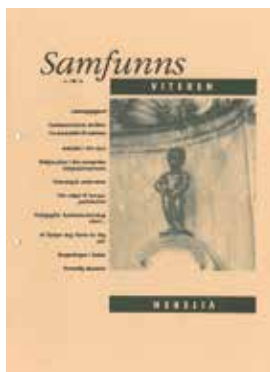
Denne utgaven av Samfunnsviteren er historisk. Det er den siste utgaven som utkommer i papirform. Et stykke ut i 2017 vil du finne Samfunnsviteren i digital versjon på samfunnsviterne.no.

Etter at Statsviternes Yrkesorganisasjon ble til Samfunnsviternes Fagforening i 1994, har Samfunnsviteren vært foreningens medlemsblad. De siste årene har magasinet kommet ut fire ganger årlig, som temanummer. Redaksjonsrådet, bestående av medlemmer og oppnevnt av hovedstyret, har utarbeidet tema for utgivelsene og gitt retningslinjer for det faglige innholdet.

Hovedstyret vedtok tidligere i år en omlegging av medlemsbladet fra papir til digital versjon fra 2017. Samfunnsviteren skal fortsatt formidle fagstoff, foreningens politikk og andre saker som er av interesse for medlemmene. Samfunnsviteren skal være en av foreningens viktigste informasjonskanaler og et felles referansepunkt for foreningen.

Den digitale omleggingen er blant annet begrunnet i et ønske om å utvikle og tilgjengeliggjøre det faglige tilbudet. Ved å legge om til digitalt format kan foreningen allokere midler fra trykking og porto til produksjon og innkjøp av fagartikler, noe som også gir miljøgevinster. En digitalisering skal bidra til å gjøre foreningen mer aktuell som samfunnsaktør og synliggjøre verdien av samfunnsfaglig og humanistisk kompetanse.

Alle medlemmer vil få informasjon på e-post når Samfunnsviteren nr. 1-2017 kan leses! Vi ses på foreningens nettsider litt ut i 2017!

SEKRETARIATET I SAMFUNNSVITERNE

Generalsekretær
Gunn Elisabeth Myhren
gem@samfunnsviterne.no

Forhandlingssjef
Jan Olav Birkenhagen
job@samfunnsviterne.no

ARBEIDSLIVSAVDELINGEN
Advokat MNA/
avd.leder
Johnny Marken
jm@samfunnsviterne.no

Advokat MNA
Åse Marie Eliassen
aame@samfunnsviterne.no

Seniorrådgiver
Hanne Stenli
hs@samfunnsviterne.no

Seniorrådgiver
Bendik Flomstad
bf@samfunnsviterne.no

Rådgiver
Christer Wiik Aram
cwa@samfunnsviterne.no

Juridisk rådgiver
Veronika Klimplova
vk@samfunnsviterne.no

Juridisk rådgiver
Are Andersen Frykholm
aaf@samfunnsviterne.no

Juridisk konsulent
Kenneth Solberg
ks@samfunnsviterne.no

Juridisk konsulent
Kamilla Hjortmo
kh@samfunnsviterne.no

**KOMMUNIKASJONS- OG
MARKEDSAVDELINGEN**
Kommunikasjonssjef
Torun Høgvold Enstad
the@samfunnsviterne.no

Info- og markedsrådgiver
Cecilie Hogstad
ch@samfunnsviterne.no

Infokonsulent
Sondre Hole Hveding
shh@samfunnsviterne.no

Rådgiver marked/
medlemsvekst
Kim McPherson-Galaaen
kmg@samfunnsviterne.no

Fagrådgiver
Marie Toreskås Asheim
ma@samfunnsviterne.no

FAGPOLITISK AVDELING
Fagsjef/advokat MNA
Elisabeth Østreng
eo@samfunnsviterne.no

Spesialrådgiver
Bjørn Mathisen
bm@samfunnsviterne.no

Fagpolitisk rådgiver
Lilja Mosesdottir
lm@samfunnsviterne.no

Seniorrådgiver
Eirik Swensen
es@samfunnsviterne.no

**ØKONOMI- OG
ADMINISTRASJONS-
AVDELINGEN**
Avd.leder, kontorsjef
Inger Pedersen
ip@samfunnsviterne.no

Økonomi, system og adm.
Cato B. Langfeldt
cbl@samfunnsviterne.no

Regnskaps- og
adm. konsulent
Jasmina Pasic
jip@samfunnsviterne.no

Organisasjonsrådgiver
Henrik Greve
hg@samfunnsviterne.no

Organisasjonskonsulent
Helle Ager-Wick
haw@samfunnsviterne.no

Organisasjonskonsulent
Mandana Zeinali Maragheh
mzm@samfunnsviterne.no

Medlemssekretær
Liliya Lunden
ll@samfunnsviterne.no

Regnskapskonsulent
Kristina Pedersen
kp@samfunnsviterne.no

Medlemssekretær
Thomas Gottschalk Ballo
tgb@samfunnsviterne.no

Avsender: Samfunnsviterne,
Kr. Augusts gate 9, 0164
OSLO

* 66 øre [4,7 %] i cashback + 34 øre fast Esso-rabatt. Fra 11.2017 endres cashback til 4 %, og rabatt utgjør totalt 90 øre/l. Eks. gjelder ved pumpepris 14 kr/l. Kredittkostnad: eff. rente 16,85 %, 15.000 ø/12 mnd, kostnad 1.304, totalt 16.304.

Akademikerkortet

Fordelskort for medlemmer i Samfunnsviterne

Hyggelig bonus på flere restauranter og nettbutikker. Reise- og avbestillingsforsikring med kjøpsforsikring. Tilgang til lounge verden over med Priority Pass.

Et eksklusivt kort uten årsgebyr for Akademiker-medlemmer. Det er lønnsomt å bruke Danske Bank og være medlem av Samfunnsviterne.

Ønsker du å prate med oss, kan du ringe VIP-kundeservice på telefon 05550.

Les mer og bestill ditt fordelskort på
danskebank.no/akademikerkortet

Danske Bank